

המכון להגירה
ושילוב חברתי

המרכז האקדמי רופין
רופין אקדמי

משרד החינוך

המכון להגירה ושילוב חברתי, משרד החינוך וקהילת הגירה ודמוגרפיה של האגודה הסוציולוגית הישראלית

יום עיון בנושא:
עלייה, מצוינות ונשירה סמויה
במערכת החינוך הישראלית

הצגת מחקרים חדשים ונתונים עדכניים בנושא עלייה וחינוך

המרכז האקדמי רופין

12.07.2023

יום עיון בנושא: עלייה, מצוינות ונשירה סמויה במערכת החינוך הישראלית

הפסקת צהריים	12:00 – 12:30
מושב שני: "עלייה ומצוינות"	12:30 – 14:50
"חונכתי להשתלב, אך לא להצטיין": השוואה בין שיעורי הלמידה במסלולים יוקרתיים בתיכון בין חמש קבוצות עולים לילידי ישראל	12:30 – 13:00
ד"ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין ד"ר רות תלמי-כהן	
פאנל מומחים בהנחיית ד"ר רות תלמי-כהן, חוקרת בכירה במכון להגירה ושילוב חברתי:	
חלק ראשון: שיח מומחים בנושא מערכת החינוך	13:00 – 13:45
ראש אגף בכיר יישום תכניות חברתיות, משרד ראש הממשלה	גב' טל דולב
ממונה פיתוח פדגוגי וארגון הלימודים, אגף א' חינוך על יסודי, משרד החינוך	גב' חנה הקסטר
מנהל האגף למחוננים ומצטיינים, המינהל הפדגוגי, משרד החינוך	מר מנחם נדלר
הפסקה	13:45 – 14:00
חלק שני: שיח מומחים בנושא שוק העבודה	14:00 – 14:50
מנכ"ל עמותת טק-קריירה	מר טקלה מקונן
מנהלת RI3, מרכז מחקר יישומי למיומנויות וחינוך ל-STEM	גב' רביטל דואק
מנהלת מחלקת קליטה, עיריית רעננה	גב' נחמה אפרתי
דיון פתוח לשאלות המשתתפים לשני המושבים	
דברי סיכום	14:50 – 15:00

רישום והתכנסות	9:00 – 9:30
דברי פתיחה	9:30 – 9:40
ד"ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין, ראש המכון להגירה ושילוב חברתי, המרכז האקדמי רופין	
ד"ר אודט סלע, המדענית הראשית של משרד החינוך	
מושב ראשון: "עלייה ונשירה סמויה"	9:40 – 12:00
"נוכחים-נפקדים": שיעורי הנשירה הסמויה מלימודים בתיכון - השוואה בין חמש קבוצות עולים לילידי ישראל.	9:40 – 10:10
ד"ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין, ד"ר כרמל בלנק וד"ר ריטה סבר	
קולות מהשטח	10:10 – 10:30
מנהל התכנית לדוברי צרפתית בכפר הנוער ימין אורד	מר דוד ווקי
מדריך בכפר הנוער ימין אורד	מר שמואל ברוך
הפסקה	10:30 – 10:45
פאנל מומחים בהנחיית ד"ר כרמל בלנק, חוקרת בכירה במכון להגירה ושילוב חברתי	10:45 – 12:00
סמנכ"לית וראש חטיבת רשויות, ארגונים וקהילה, משרד העלייה והקליטה	גב' סיון גולדשטיין-הבר
מדריכה ארצית באגף לקליטת תלמידים עולים בשד החינוך	גב' קרין ברדה
חבר צוות מוביל במטה אגף א' לחינוך ילדים ונוער בסיכון, אמון על הטמעת מדיניות ושותפויות, משרד החינוך. ראש המסלול לנוער במצבי סיכון, הקריה האקדמית אונו	ד"ר צח סלור
האוניברסיטה העברית	ד"ר ריטה סבר
ראש צוות בכיר בתחום חינוך, מרכז המחקר והמידע (ממ"מ), הכנסת	מר יובל וורגן
דיון פתוח לשאלות המשתתפים	

"נוכחים-נפקדים":

שיעורי הנשירה הסמויה מלימודים בתיכון -
השוואה בין חמש קבוצות עולים לילידי ישראל

ד"ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין,
ד"ר כרמל בלנק וד"ר ריטה סבר

נשירה גלויה ונשירה סמויה

✓ **נשירה גלויה** היא מצב שבו התלמיד אינו מגיע עוד לבית הספר.

✓ **נשירה סמויה** מאפיינת תלמידים שאמנם רשומים בבית הספר, אך הם מרבים להיעדר, אינם מתפקדים בלימודים, מתנתקים מהמסגרות הקיימות וחשים ניכור כלפי הכיתה וכלפי בית הספר.

תובנות מרכזיות

(מתוך הספרות המחקרית)

✓ ספרות המחקר ממקמת נשירה סמויה על ציר של תחושת חיבור (engagement) לבית הספר לעומת ניתוק ממנו (disengagement) ורואה אותה כמובילה לנשירה גלויה ממערכת החינוך.

✓ המונח מתייחס לניתוק בעיקר בשלושה ממדים: (א) התנהגותי, (ב) רגשי-חברתי ו(ג) לימודי-תפיסתי

תובנות מרכזיות

(מתוך הספרות המחקרית)

✓ למרות המודעות הגוברת לתופעת הנשירה הסמויה

בעולם ובישראל, נתוני הנשירה הסמויה **אינם** מתפרסמים

ברמה מערכתית בדומה לנתוני הנשירה הגלויה.

✓ זאת, בין היתר, עקב **היעדר תיעוד סדור ומוסכם וקשיים**

מתודולוגיים בניטור התופעה.

גורמים המגבירים את הסיכון לנשירה סמויה

(מתוך הספרות המחקרית)

✓ גורמים משפחתיים (כגון, רקע חברתי-כלכלי)

✓ גורמים אישיים (כגון, מגדר, תכונות אישיות)

✓ גורמים הקשורים למאפיינים של בית הספר (כגון,

זמינות משאבים רלוונטיים)

✓ גורמים תרבותיים-קהילתיים

גורמים המגבירים את הסיכון לנשירה סמויה בקרב תלמידים עולים (מתוך הספרות המחקרית)

✓* מדיניות הקליטה של משרד החינוך ושל בתי

הספר (כגון, המדיניות הלשונית, הקשר עם ההורים

העולים ועוד) (Sever, 2017)

מחקרים נבחרים בתחום נשירה סמויה בישראל

אדלר, ח', סבר, ר', ון קאופמן, ר' (2023). הנשירה ממערכת החינוך הממלכתי-דתי (חמ"ד).

ארביב-אלישיב, ר' (2011). תופעת הנשירה ושוויון הזדמנויות בחינוך – ניתוח משולב של השפעת מאפייני התלמידים ושל תפקיד ביה"ס (חיבור לשם קבלת תואר ד"ר) אוניברסיטת תל אביב: תל אביב.

בינס, ע' (2018). רצוי ומצוי בקליטת מהגרים במערכת החינוך בישראל. הגירה, 9, 16–37.

בן רבי, ד., ברוך-קוברסקי, ר., נבות, מ. וקונסטנטינוב, ו. (2014). הנשירה הסמויה בישראל: בחינה מחודשת של ניתוק בקרב תלמידי בתי ספר. דמ-686-14. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל.

וורקו-מנגסטו, ו' והורצ'ק, ג' (2017). נשירה סמויה ממערכת החינוך בקרב מתבגרים יוצאי אתיופיה. הגירה, 8, 42–63.

וייסבלאי, א' (2021). היחידות לקידום נוער ותוכנית היל"ה – תמונת מצב. ירושלים: מרכז המחקר והמידע של הכנסת.

כהן-נבות, מ', אלנבוגן-פרנקוביץ, ש' וריינפלד, ת' (2001). הנשירה הגלויה והסמויה בקרב בני נוער. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל.

מחקרים נבחרים בתחום נשירה סמויה בישראל (רשימה חלקית)

כאהן- סטרבצ'ינסקי, פ. לוי, ד. וקונסטנטינוב, ו. (2010). בני נוער עולים בישראל- תמונת מצב עדכנית. דמ-561-10. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל.

להב, ח' (2012). מ"נשירה סמויה" ל"נשירה גלויה" ומה שביניהם. מניתוק לשילוב.

מקדוסי, ע', ופניגר, י' (2017). פערים דתיים ועדתיים בהשכלה הגבוהה בישראל. בתוך ר' ארביב-אלישיב, י' פניגר וי' שביט (עורכים), יש סיכוי לשינוי? תאוריה ומחקר עדכני על שוויון הזדמנויות בחינוך (עמ' 321–342). תל אביב: מכון מופ"ת.

סבר, ר' (2002). נושרי השכלה בישראל בזיקה לקליטת עלייה. ירושלים: המרכז לחקר המדיניות החברתית בישראל.

סבר, ר' (2021). קליטת עולים במערכת החינוך הישראלית: אידאולוגיה, תאוריה, ומעשה. בתוך ק. ח'אלד עראר, וחנה בר-ישי (עורכים), חינוך כמערכת מורכבת (עמ' 425–467). חיפה: פרדס.

צבירן, ג' (2020). נשירת תלמידים ממערכת החינוך: הגדרה מדידה וניבוי. דו"ח מת"ת. יוזמה מרכז לידע ולמחקר בחינוך, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

מחקרים נבחרים בתחום נשירה סמויה בישראל

(רשימה חלקית)

Levin, T. and Shohamy, E., 2008. Achievement of immigrant students in mathematics and academic Hebrew in Israeli school: A large-scale evaluation study. *Studies in Educational Evaluation*, 34(1), pp.1-14.

Shohamy, E., Or, I. G., & May, S. (Eds.). (2017). *Language testing and assessment* (pp. 441-454). Springer.

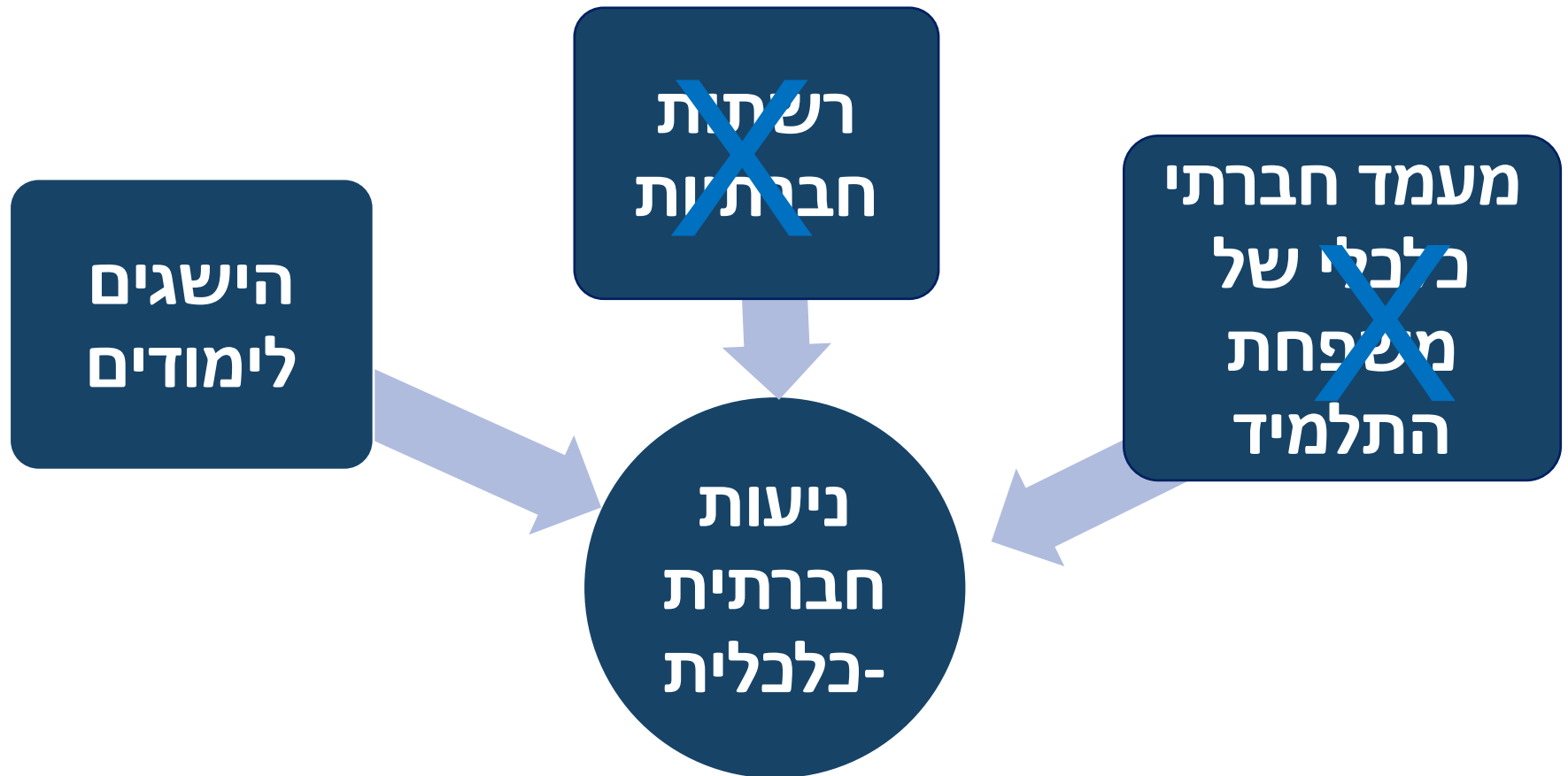
Shohamy, E., Tannenbaum, M., & Gani, A. (2022). Bi/multilingual testing for bi/multilingual students: policy, equality, justice, and future challenges. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 25(9), 3448-3462.

Mengisto, W. W., and Horenczyk, G. (2020). Hidden and Actual Dropout from the Education System among Adolescents of Ethiopian Origin in Israel. In E. Makarova (Ed.), *Acculturation and School Adjustment of Minority Students* (pp. 87–102). Routledge.
National sample. *Journal of Adolescence*, 36(4), 767–776.

Wang, M. T., Fredricks, J., Ye, F., Hofkens, T., and Linn, J. S. (2017). Conceptualization and Assessment of Adolescents' Engagement and Disengagement in School. *European Journal of Psychological Assessment* 35 (4), 2151-2426.

מדוע חשוב לחקור את הנשירה הסמויה במיוחד בקרב תלמידים-עולים?

הגירה, חינוך וניעות חברתית-כלכלית

הגירה, חינוך וניעות חברתית-כלכלית

✓ הצלחה לימודית של העולים במסלולים השונים
במערכת החינוך מהווה גורם משמעותי להצלחתם
הכלכלית והחברתית בעתיד.

שאלות מחקר

✓ **מהם ההבדלים** בשיעורי הנשירה הסמויה מלימודים בתיכון
בין חמש קבוצות העולים לתלמידי ישראל שהוריהם נולדו
בישראל?

✓ **מהי תרומתם** של מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של התלמידים
ושל מאפייני בית הספר לניבוי הסיכוי לנשירה סמויה
ולהבדלים בין הקבוצות?

נתונים

✓ המחקר התבסס על נתונים מנהליים של משרד
החינוך הכוללים את נתוני כלל התלמידים במגזר
היהודי שלמדו **בשכבה י"ב** במערכת החינוך בישראל
בשנים 2016–2019, בשני סוגי הפיקוח: **הממלכתי**
והממלכתי-דתי ($N = 214,769$).

הגדרת קבוצות מוצא

✓ 5 קבוצות עולים, ילידי: צרפת, ארצות צפון אמריקה, ארצות

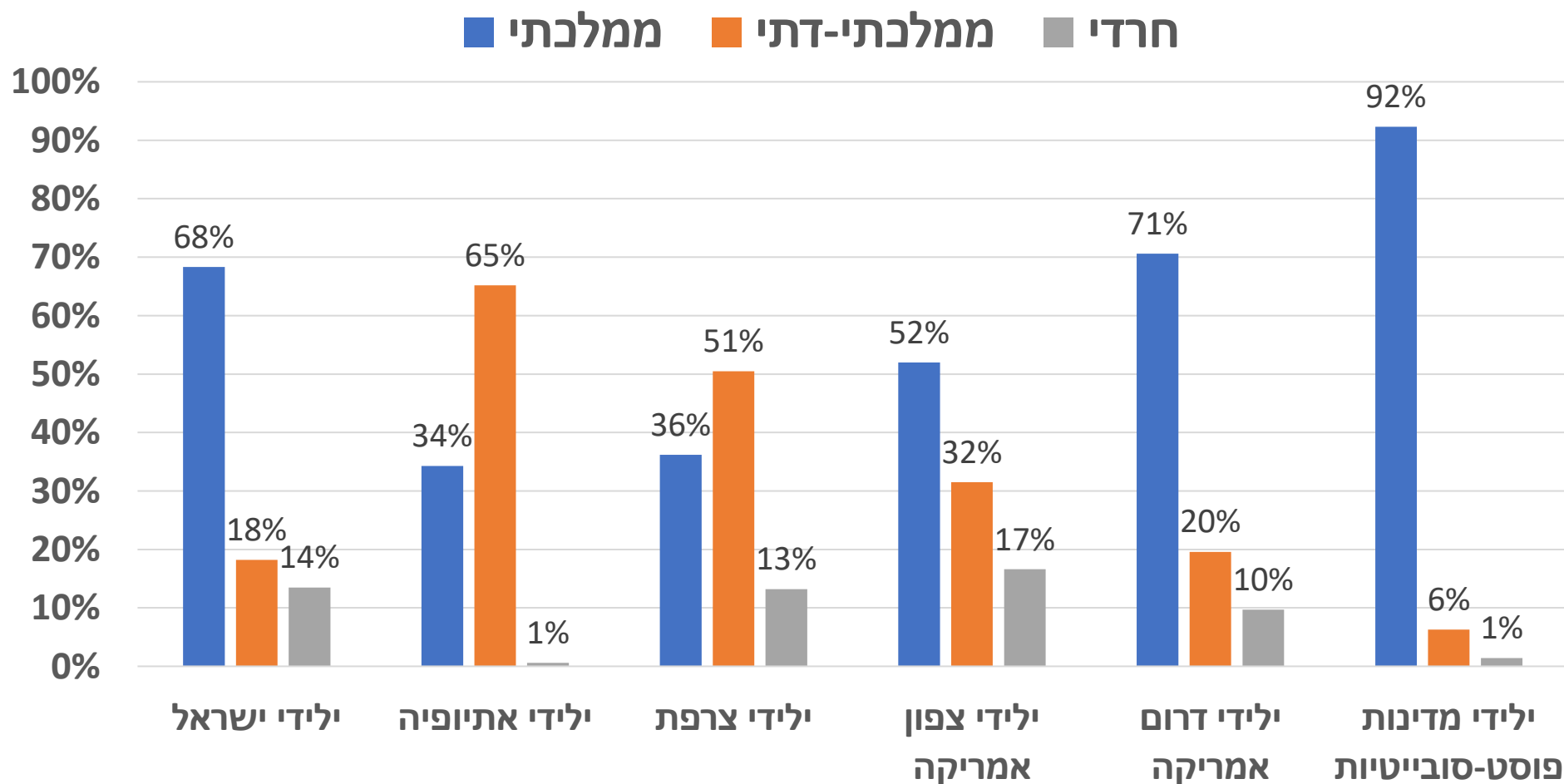
דרום אמריקה, מדינות פוסט-סובייטיות ואתיופיה.

✓ ילידי ישראל: תלמידים ותלמידות ילידי ישראל ששני

הוריהם. ילידי ישראל אף הם.

ממצאים

שיעורי למידה בסוגי הפיקוח השונים בקרב תלמידי י"ב, לפי קבוצות מוצא *

תיאור המדגם

תלמידי י"ב בממלכתי (2019-2016) וממלכתי-דתי

ילידי ישראל	צפון אמריקה	דרום אמריקה	פוסט-סובייטיות	צרפת	אתיופיה	
193,575 (כ-90%)	4,354 (כ-1.1%)	1,205 (כ-0.6%)	8,336 (כ-3.9%)	2,330 (כ-1.1%)	4,969 (כ-2.3%)	N
13.97	15.63	13.98	13.03	13.81	6.31	השכלת אם
13.00	10.25	10.14	10.25	7.91	9.47	ותק במערכת החינוך
21	38	22	6	58	66	שיעור לומדים בממ"ד
4.18	3.68	5.07	5.85	5.27	6.48	מדד טיפוח בית-ספרי

הגדרה אופרטיבית של המשתנה "נשירה סמויה" בכתה י"ב

מי שסיים.ה כיתה י"ב בלי לגשת לבחינות בגרות בשלושה

מקצועות ליבה מתוך שבעה מקצועות שבלעדיהם אי אפשר

לקבל תעודת בגרות: **מתמטיקה, אזרחות ועברית.**

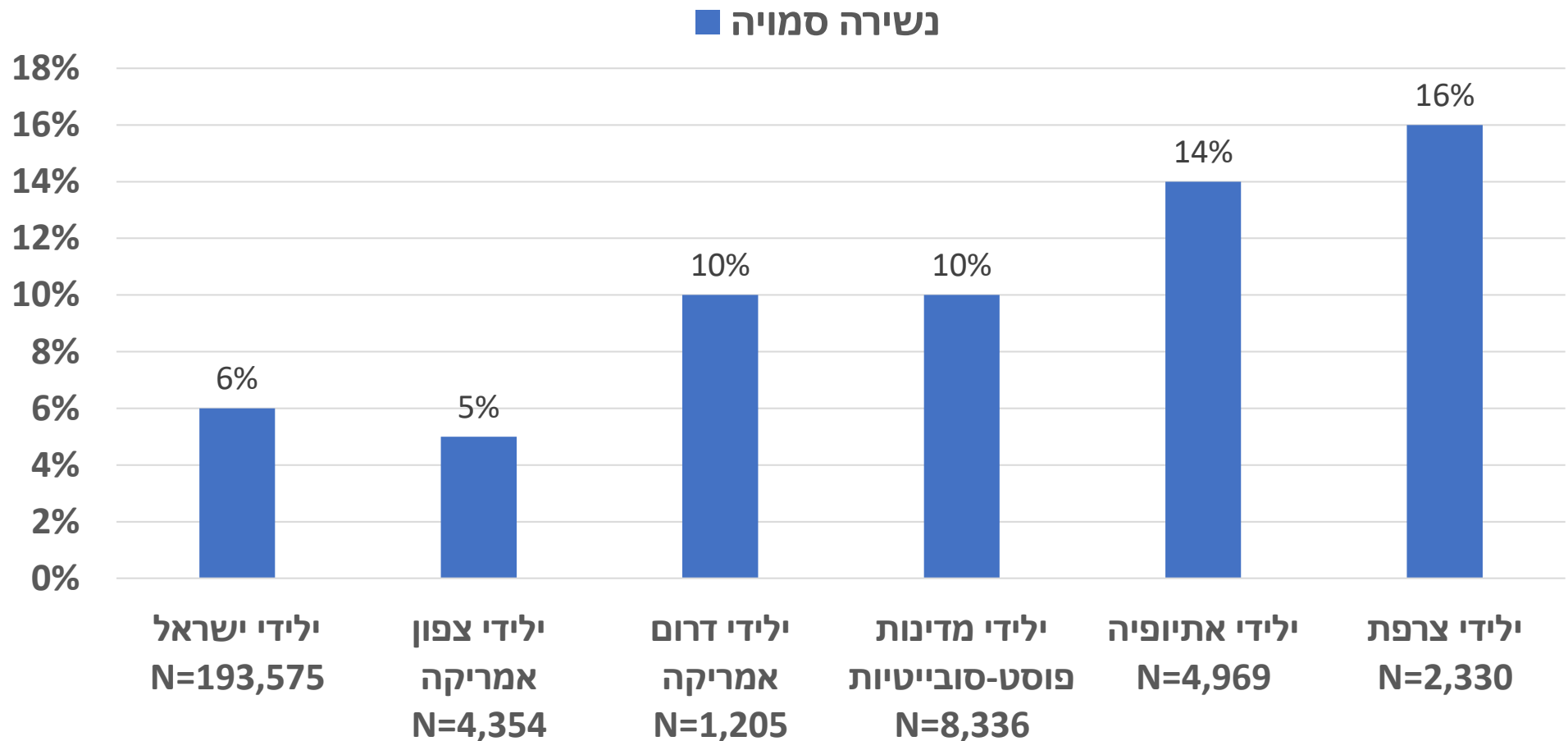
"1" – לא ניגשה לבחינה בשלושת המקצועות

"0" – ניגשה לבחינה לפחות באחד ממקצועות הליבה

הללו, **ללא קשר לציון** שקיבלה ולשאלה אם עברו את
הבחינה או לא

שיעורי נשירה סמויה לפי קבוצות מוצא

(N-מספר התלמידים בי"ב בשנים 2016-2019)

ניתוחי רגרסיה לוגיסטית רבת רמות (מעריכים) לניבוי הסיכוי לנשירה סמויה בתיכון של תלמידים עולים

אומדני רגרסיה לוגיסטית רבת רמות (מעריכים) לניבוי הסיכוי לנשירה סמויה בתיכון של תלמידים עולים

משתנים	מודל 1	מודל 2	מודל 3	מודל 4
משתני תלמיד:				
צפון אמריקה	0.962	1.048	1.066	1.042
דרום אמריקה	1.344***	1.243**	1.265**	1.096
פוסט-סובייטיות	1.267***	1.049	1.067*	0.897***
אתיופיה	1.550***	0.639***	0.652***	0.829***
צרפת	1.625***	1.458***	1.505***	1.412***
מגדר (בנות=0)	1.220***	1.212***	1.217***	1.176***
שנות לימוד אם		0.964***	0.964***	0.986***
שנות לימוד אב		0.975***	0.975***	0.993**
היעדר השכלת אם		1.256***	1.259***	1.089***
היעדר השכלת אב		1.555***	1.555***	1.269**
ותק במערכת החינוך			1.006	0.994
משתני בית ספר:				
בי"ס ממלכתי-דתי				0.885***
מדד טיפוח				1.114***
קוהורטה	0.990*	0.994	0.994	0.985**
קבוע	0.112*	0.252	0.232	0.099**
Akaike corrected	817,579	815,526	815,532	777,073
BIC	817,589	815,536	815,543	777,083

סיכום ממצאי רגרסיה רבת רמות ומשתנים

עלייה ונשירה סמויה

ניתוח רב משתני – נשירה סמויה בקרב תלמידי י"ב

✓ **עולים מצפון אמריקה** - פיקוח על מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ואפיוני

בית הספר, מבטל את היתרון של קבוצה זו מול ילידי ישראל.

✓ **עולים מדרום אמריקה** – כאשר לוקחים בחשבון את מאפייני בית

הספר, סיכויי הנשירה הסמויה של עולים מדרום אמריקה אינם עולים

על אלו של ילידי ישראל.

✓ **עולים ממדינות פוסט-סובייטיות** – רמת ההשכלה של הורי התלמידים

ואפיוני בתי הספר (מדד הטיפוח) מסבירים במלואם את הפערים בין

תלמידים עולים מדינות פוסט סובייטיות לבין תלמידים ילידי ישראל.

ניתוח רב משתני – נשירה סמויה בקרב תלמידי י"ב

✓ **עולים מאתיופיה – רמת ההשכלה הפורמלית של הורי התלמידים**
מסבירה במלואה את ההבדלים בהישגים בין תלמידים עולים מאתיופיה
לבין תלמידים ילידי ישראל.

✓ **משמעות הממצא היא כי מערכת החינוך הישראלית אינה מצליחה**
למתן את ההשלכות שיש לרמת ההשכלה הפורמלית הממוצעת
הנמוכה של ההורים על סיכויי הנשירה הסמויה.

ניתוח רב משתני – נשירה סמויה בקרב תלמידי י"ב

✓ **עולים מצרפת** – הפער בינם לבין ילידי ישראל דור שלישי ניכר גם בלוח

זה והסיכוי לנשירה סמויה בקרבם **נותר גבוה** ומובהק בכל המודלים.

✓ **משמעות הדבר היא ששיעורי הנשירה הסמויה הגבוהים בקרב**

תלמידים יוצאי צרפת אינם מנובאים על ידי השכלת הוריהם או על ידי

פיקוח בית הספר שלהם או הרכבו הסוציו-אקונומי אלא על ידי משתנים

אחרים שלא נכללו בניתוח זה.

תובנות מרכזיות

בקרב קבוצות העולים השונות נמצאו דפוסים שונים של הסבר לנשירה

הסמויה – נשירה סמויה בקרב קבוצות עולים מוסברת על ידי:

✓ השכלת ההורים (עולים מאתיופיה)

✓ מאפייני בית הספר ובפרט ההרכב הסוציו-אקונומי של בית הספר

(עולים מדרום אמריקה)

✓ שילוב של שני הגורמים הללו (עולים ממדינות פוסט-סובייטיות)

✓ ונשירה סמויה שאינה מוסברת על ידי אף אחד מהגורמים הללו (עולים

מצרפת)

מגבלות המחקר

בשל מגבלות הנתונים כאמור לא התאפשרה בחינה כוללת של משתנים נוספים שבספרות המחקר נמצא כי הם בעלי השפעה על שיעורי הנשירה, כגון: מצב משפחתי של ההורים, גורמים אישיים של התלמיד ואפיונים חשובים של בית הספר מעבר למדד הטיפוח שלו.

תרומות המחקר וכיווני-המשך לחקירה

מלבד התרומה **התאורטית והיישומית** של מחקרנו להבנת המורכבות של תופעת הנשירה הסמויה בקרב תלמידים עולים, יש למחקר זה גם תרומה **מתודולוגית** חשובה בדמות הצגת הגדרה אופרטיבית קלה, נוחה ותמציתית למדידת נשירה סמויה.

תרומות המחקר וכיווני-המשך לחקירה

מומלץ כי מחקר עתידי ירחיב את היריעה באמצעות עריכת סקר מקיף אשר יאפשר גם בחינה של הגורמים שלא נמדדו **בסקר זה. במיוחד, בהקשר לקבוצת תלמידים-עולים מצרפת** יש צורך בעריכת מחקר איכותני שיאפשר היכרות לעומק עם מורכבות מצבה של קבוצת עולים זו.

תודה

ד"ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין ד"ר כרמל בלנק וד"ר ריטה סבר

צרו קשר איתנו

למידע ופרטים נוספים:
ד"ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין
ראש המכון להגירה ושילוב חברתי
| svetach@ruppin.ac.il

השפעה של ממש!

EMAIL: HAGIRA@RUPPIN.AC.IL

תודה

ד"ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין ד"ר רות תלמי-כהן

צרו קשר איתנו

למידע ופרטים נוספים:

ד"ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין

ראש המכון להגירה ושילוב חברתי

053-4867409 | svetach@ruppin.ac.il

השפעה של ממש!

EMAIL: HAGIRA@RUPPIN.AC.IL